

KRONIEK

kunst uitsluitend de vertolking van bovenzinnelijke machten ten doel had. De rijk bewerkte tempelfiguren uit steen en de polychroom houten, vinnig galante Garoeda's konden ons op deze tentoonstelling bij Van Lier aan dit feit herinneren.

In recente tijden heeft het realisme tot op zekere hoogte zijn intrede gedaan, hetgeen vooral in de plastiek merkbaar is. Uit het lichte manggahout of het donkerder sawoe snijdt men thans, nevens religieuze maskers e.d., ook genre-achtige figuren uit het leven van allen dag. De stemming dezer plastieken is veel rustiger, minder driftig geladen, minder onvoorwaardelijk vervuld dan die van de oude beelden, maar de magische wereldbeschouwing werkt na en de expressie lijkt vaak meer priesterlijk dan profaan. Voor zoover een handeling wordt uitgedrukt, doet deze meestal eer ritueel dan alledaagsch aan. Een mooi beeldje op de tentoonstelling, gevoelig streng in zijn gesloten en toch beweeglijke contour, was de achteromziende vrouw: een wonder van evenwicht tusschen „naturalisme” en „styleering”.

In de hedendaagsche Balineesche schilderijen zijn de realistische neigingen minder merkbaar, in wezen zetten deze de oude tradities ongebroken voort; in menig blad treft de ijle helderheid van een zeer oude overdracht van sentiment en techniek, een ruimere keuze van motieven ten spijt. Wat bovenal indruk maakt is de tentoongespreide gave een vlak op onnavolgbare wijze te vullen. Boordevol te vullen met een tropische overdaad van vegetatie en levende wezens, zoodat iedere vierkante centimeter gebruikt wordt en het geheel als bestrooid schijnt met bloemen en beesten, palmen en rotsen, demonen

en goden. Een verbazingwekkend dooreenkrioelen van nochtans zuiver beheerschte, kantig scherp en klaar geteekende details, waarvan er geen één niet volmaakt op zijn plaats staat en niet meehelpt de rhythmische totaliteitswerking te verhoogen.

Er zijn er onder deze teekeningen, waar naar men uren achtereen zou kunnen kijken en waarin men bij voortdoring iets nieuws kan ontdekken. Deze kwaliteit doet denken aan sommige Keltisch Christelijke boekverlichtingen — het „Book of Kells” bijv. — met dit verschil, dat daarin het symbolisch-geometrische en in de Balineesche teekeningen het symbolisch-naturalistische overheerscht. In beide gevallen heeft het handschrift evenwel het karakter allereerst van een *schrijven*, niet zoozeer van een beschrijven of omschrijven. Een schrijven in beeldteekens, gelijk men dit tevens bijv. vindt bij den onlangs gestorven Paul Klee, die niet met behulp van lijnen en tinten de dingen omschreef, maar uit lijnen en tinten dingen opdacht, van lijnen en tinten dingen maakte. Bij de Baliërs vervlakt het minutieuze beeld-schrijven soms *bijna* tot een geduldig borduurwerk, dat ingegeven schijnt door hun „horror vacui”, hun afkeer van de ledige ruimte; *bijna* ont-aardt de verbeeldingsdrift in een manieristische formule en wordt de mystiek tot mystificatie. Maar hun levendig besef van het bovenzinnelijke wonder schijnt hen steeds te redden, de decoratieve uitvoerigheid blijft spontaan, vanzelfsprekend, noodwendig, beziel. Het ornamentale heeft hier het leven niet verstikt door een te strak aantrekken van het kunstnijverheidsdasje, maar het leven zelf verschijnt den Baliër als stijlrijk, immers alle verschijnselen wonen tezamen in een